

Yok Olan Kültürel Mirasın Rekonstrüksiyon (Yeniden Yapım) Uygulamalarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma: Trabzon Örneği

Öğr. Gör. İbrahim AKTÜRK¹, Doç. Dr. Süleyman ÖZGEN²

¹Avrasya Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Programı, Trabzon, Türkiye, ibrahim.akturk@avrasya.edu.tr

²Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Trabzon, Türkiye, sozgen@ktu.edu.tr

Bu çalışma, yazarın, 2020 yılında, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Yüksek Lisans Programı'nda Doç. Dr. Süleyman ÖZGEN danışmanlığında tamamladığı "Tarihi Çevre Korumada Rekonstrüksiyon Uygulamaları: Trabzon Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Özet

Kültürel miraslar geçmişin izlerini geleceğe taşıyan korunması gerekli tarihi ve sanatsal varlıklardır. Tarihi çevre içerisinde bulunan kültürel miraslar çeşitli nedenlerden dolayı bozulmakta veya yok olmaktadır. Kentsel bellekte yer edinmiş yok olan ya da hasar gören tarihi yapıların güvenilir belgeler doğrultusunda özgün haliyle yeniden yaşatılması, kentsel kimlik içinde var olması ve geleceğe taşınması koruma yöntemlerinden olan rekonstrüksiyon tekniği ile mümkün olmaktadır. Ancak günümüzde yapılan bazı rekonstrüksiyon uygulamalarının özgünlükten uzak biçimde yapılması tartışmalara neden olmaktadır. Bu doğrultuda yapılan çalışmanın problemi, rekonstrüksiyon uygulamalarının sistemli ve denetimli biçimde yapılmaması ile yok olan tarihi yapıların özgün dokularının yansıtılamamasıdır. Çalışmanın amacı, yok olan veya harap haldeki kültürel mirasların özgün kimliğini yansıtabilecek rekonstrüksiyon uygulamaları için değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesidir. Çalışmada ortaya koyulan ölçütlerin materyal olarak belirlenen Trabzon Kenti içinde yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları üzerinden incelenmesi çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Yapılan çalışmanın yöntemi dört adımdan oluşmaktadır. Bu adımlar, literatür araştırması, alan çalışması üzerinde tespitlerin yapılması, karşılaştırma analizleri ve ölçütlerinin oluşturulması şeklindedir. Bu kapsamda rekonstrüksiyon uygulamalarında kullanılmak üzere yedi ölçüt belirlenmiş ve Trabzon kent genelinde rekonstrüksiyonu yapılan on tarihi yapı tespit edilerek değerlendirmeleri yapılmıştır. Tespit edilen verilere göre Trabzon Kenti içerisinde yapılan yeniden yapımlar hakkında genel çıkarımlar yapılmış ve belirlenen ölçütlerin değerlendirilmesi yapılarak yeniden yapım uygulamaları için öneriler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rekonstrüksiyon, Yeniden Yapım, Koruma, Trabzon, Tarihi Çevre.

A Research on Evaluation of Reconstruction Practices of Destroyed Cultural Heritage: Trabzon Case

Abstract

Cultural heritages are historical and artistic assets that carry the traces of the past to the future and need to be protected. Cultural heritage in the historical environment is deteriorated or destroyed for various reasons. It is possible to revive the destroyed or damaged historical buildings that have a place in the urban memory in their original form in line with reliable documents, to exist within the urban identity and to carry them to the future, with the reconstruction technique, which is one of the conservation methods. However, some of the reconstruction practices carried out today are unoriginal and cause controversy. The problem of the study carried out in this direction is that the original textures of the destroyed historical buildings cannot be reflected because the reconstruction applications are not carried out in a systematic and controlled manner. The aim of the study is to determine evaluation criteria for reconstruction applications that can reflect the original identity of vanished or ruined cultural heritage. The scope of the study

consists of examining the criteria put forward in the study through the reconstruction practices carried out in the City of Trabzon, which was determined as the material. The method of the study consists of four steps. These steps include literature research, making determinations on field work, and creating comparison analyzes and criteria. In this context, seven criteria were determined to be used in reconstruction applications and ten historical buildings that were reconstructed throughout the city of Trabzon were identified and evaluated. According to the determined data, general inferences were made about the reconstructions made in the city of Trabzon and suggestions were given for reconstruction applications by evaluating the determined criteria.

Keywords: Reconstruction, Remake, Conservation, Trabzon, Historical environment.

1. GİRİŞ

Kültür varlıkları tarihsel ve mimari özellikleriyle geçmişten günümüze gelen korunması gereken miraslardır. Taşınır veya taşınmaz olarak tarihi çevrede bulunan somut miraslardan mimari eserlerin özgün dokularıyla var olmaları ve kent içerisinde varlıklarını sürdürmeleri gelecek nesillerin geçmişi tanımlarında yol göstericidir. Çünkü mimari eserler hem toplumun geleneksel yaşantısının hem de kent yapısının canlı kanıtlarıdır. Bundan dolayı yeni kuşakların geçmişleri ve kültürleriyle ilgili bilgi edinmesinde tarihi yapılar önemli araçlardır. Özellikle özgün dokularıyla varlığını devam ettiren tarihi yapılar geçmişini aydınlatmaya yönelik olarak tarihi belge niteliği taşımaktadır.

Tarihi yapılar, inşa edildiği bölgeye ait özellikleri ve konumları itibarıyla tarihi çevreleri oluşturmaktadır. Anadolu'nun kültürel zenginliğinden dolayı çeşitli yerleşmelerde birçok sivil mimarlık örnekleriyle birlikte tarihi çevreler bulunmaktadır. Geleneksel yaşam alanlarının yanında topluma hitap eden dini, sivil ve askeri yapıların oluşturduğu tarihi alanlar Anadolu'nun birçok bölgesinde bulunmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005:116). Tarihi çevreler bağlı olduğu kültürün özelliklerini yansıtan açık sergi alanlarıdır. Toplumun ortak kültürü ve mimari özellikler mekânsal anlamda tarihi alanların içerisinde yer almaktadır. Tarihi çevreleri oluşturan kültür miraslar, geçmiş nesillerden gelen evrensel değerler olarak nitelendirilirken Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olarak açıklanmıştır (Tunçer, 2017). 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'na göre kültür varlıkları; "... tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır. " olarak tanımlanmaktadır. Kültürel miras toplumun kentsel kimliğin şekillenmesinde yerel ve evrensel özelliklere sahip her türlü somut ve somut olmayan varlıklardır (Ünal, 2014). Kültür mirası sanatsal veya sembolik değerleri kapsayan, geçmiş ve gelecek arasındaki bağlantıyı sağlayan bilgi, birikim, inanç ve deneyimlerden oluşan bütün insanlığın ortak malıdır. Kültür varlıkları geleneksel yaşam ile iletişim kurulmasını sağlayan araçlardır. Birçok yönden kullanıcılarla etkileşimi bulunan tarihi çevreler toplumun ortak payda da buluşmalarını sağlayan unsurlardır. Bu tarihi çevreler tarihi, estetik ve kültürel özelliklerinden dolayı sistemli şekilde korunmalıdır (Ahunbay, 2011:116). Kuban'a (2000) göre toplumun yapısı ve kültürü değişen dünya düzeninde tarihi çevreleri etkilemiş olmasına karşın sağlıklı bir toplum için günümüz gelişmeleri ile geleneksel arasında denge olması gerekmektedir. Tarihi yapılara koruma isteği de bu dengenin sağlanmasındaki önemli yöntemlerden biridir. Ahunbay'a (2011) göre de aynı bu bilinçle tarihi çevreler ayakta olmalı ve geçmişin göstergesi olarak gelecek kuşaklar için korunmalıdır.

Kültürel mirası koruma kuramı, varlığı yüzyıllarca süren bir geçmişe bağlıdır. Koruma kavramı ilk çağlarda insanoğlunun kendini, evini ve yiyeceği dış etkilerden muhafaza etmek olarak ortaya çıkmaktadır. Koruma, böyle başlayıp değişime uğramış ve mimari anlamda disiplin olarak tarihi eserlerin kültürel olarak sürekliliğinin sağlanması için gerekli görülmüştür (Varol, 2015). 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'na göre koruma "Taşınmaz kültür varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemi..." olarak açıklanmaktadır. Hasol'un (2017) mimarlık sözlüğündeki

koruma tanımı ise tarihi ve sanat eseri taşıyan doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamalarını sürdürdürebilmeleri için muhafaza, onarım ve bakımına ilişkin gerekli önlemleri alma olarak tanımlanmaktadır. Ahunbay (2019:9) ise korumayı, kültür varlıklarını güvenle geleceğe taşımak için yapılan sürekli bakım, konservasyon, restorasyon ve izleme işlemlerini içeren çalışmalar olarak ifade etmiştir. Korumayla ilgili yapılan tanımlamalardan yola çıkarak temeldeki amaç, kültür varlığının, onun fiziksel ve kimyasal doğası içinde yaşayan kültürel özelliklerinin incelenmesi, kaydedilmesi, muhafaza edilmesi ve gerekli en az müdahale ile restore edilmesidir (Zakar ve Eyüpgiller, 2018: 35-36). Bu bağlamda incelendiğinde koruma, geçmişini geleceğe aktarma aracı olarak günümüzde birçok ülke için zorunlu hale gelmiştir (Tapan, 2014).

Günümüzde teknolojik gelişmeler ve değişen nüfus yapısından dolayı tarihi değerler yeteri kadar korunamamakta hatta yok olmaktadır. Mimari mirasların uygun tekniklerle korunması gerekirken gelişen ve değişen kentlerde tarihi çevreler, toplum yapısı ve kültürlerde deformasyon olmakta ve yeni yapılan yapılar ile yollar tarihi dokuyu fiziki anlamda tahrip etmektedir (Kuban, 2000). Ahunbay (2011) anıtların bozulmaya sebep olan etkenleri, yapının konumundan, zeminden, malzeme ve strüktüründen doğan bozulmalar iç nedenleri oluştururken doğal afetler, bayındırlık, kentleşme, trafik gibi insanların verdiği zararlardan oluşan dış nedenlerdir. Alsaç (1992) ise yapıyı bozan, tahrip eden ve devamında yıkılmasına sebep olan etkenleri yer ve iklimsel koşullar, hava koşulları, fiziksel, kimyasal, biyolojik, insanın verdiği zararlar ile yapının zeminine ve tasarımına bağlı etkenler olarak açıklamıştır.

Aldo Rossi'ye (2006) göre kent kendi içerisinde tarihsel hazine olmakla beraber kesintilere uğrasa da dönemin izlerini gösteren ve insan ürünü nesnedir. Bireysel ve toplumsal ilişkiler içinde şekillenen kentsel çevre, kolektif belleğin oluşmasına etki yaparken aynı zamanda mekana bağlı kentsel belleği doğurmaktadır (Güven, 2019). Tarihi çevreyle bütünlük gösteren tarihi yapıların zamanla ortaya çıkan bozulmaları veya yok olmaya giden süreçleri kentsel kimlik için sorun oluşturmaktadır. Geniş perspektiften bakıldığında zamanla yok olan tarihi yapıların kentsel düzende özgün biçimleriyle sadece fotoğraflarda kalacak olması ve yeni neslin onları canlı olarak tanıyamayacağı ortaya konulan kötü senaryolardandır. Aslında gelecek kuşaklara tarihi ve kültürel değerlerin özgün haliyle ulaşması temel sorumluluk olmalıdır. Bu noktada kentsel bellekte yer edinmiş ancak bozulmuş veya yok olan kültür miraslarının özgün biçimleriyle inşa edilmesi tarihi çevrede rekonstrüksiyon uygulamalarıyla mümkün olmaktadır.

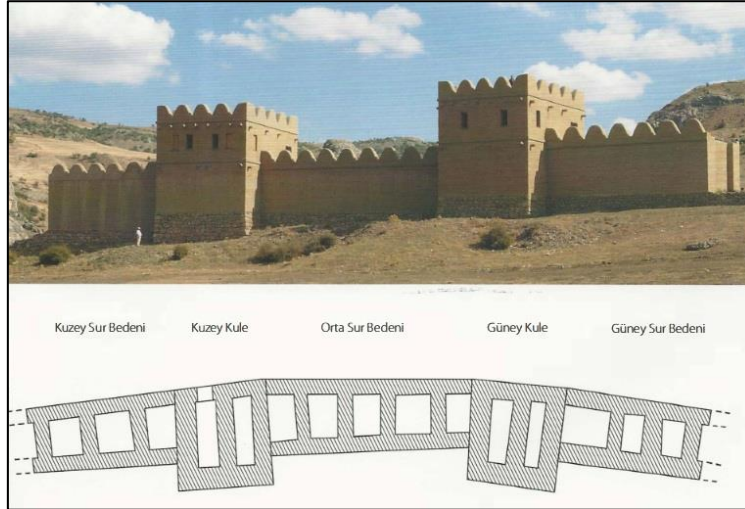
1.1. REKONSTRÜKSİYON

Rekonstrüksiyon, kültürel miras ve koruma alanlarında tartışmaların sürekli olduğu konulardan biridir. Ancak rekonstrüksiyon ulusal ve uluslararası yönetmeliklerde yer alıp yeniden yapım için sınırlar belirlenmiştir (Yarlıgaş, 2017). Rekonstrüksiyon kavramı koruma sürecinde yerini geç dönemlerde almıştır. Yıkılan veya harap biçimdeki kiliselerin toplum tarafından itibarının zayıflamaması için yeniden inşa edilme yoluna gidilmesi rekonstrüksiyon uygulamaları için öncü olarak ifade edilmektedir. Ayrıca Violet Le Duc'un girişimleriyle ortaya çıkan stilistik rekonstrüksiyon terminolojisi ile uyumaktadır (Mazlum, 2014; Okar, 2012). Ancak rekonstrüksiyonun teknik terim olarak ortaya çıktığı dönem II. Dünya Savaşı Sonrası yıkılan ve kentsel dokusu bozulan Avrupa'nın özgün görünümüne yeniden ulaşmak için çalışılan zamandır. Büyük kayıplar veren özellikle Almanya, İngiltere, İtalya, Polonya ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri eski kentsel kimliklerine ve toplumsal yaşama dönebilmeleri için rekonstrüksiyon uygulamalarını vazgeçilmez koruma modeli olarak kullanmışlardır (Alioğlu, 2013; Jokilehto, 2013; Ahunbay, 2019). Buna örnek olarak Avrupa kentleri içerisinde Varşova, II. Dünya Savaşı sonrasında %85'i harap olan kent, özgün kimliğini yeniden kazanmak hedefiyle ve halkın desteğiyle güvenilir belgeler, röleveler ve eski resimlere göre özgün biçimde rekonstrüksiyon uygulaması gösterilmektedir (Alioğlu, 2013; Mazlum, 2014; Ahunbay, 2011) (Resim 1).

Resim 1. Varşova kentinin 1944 yılı durumu ve günümüzdeki durumu (URL-1, 2021).

Rekonstrüksiyon yöntemi, korunması gerekli yok olan kültür varlığının özgün mimarisiyle yeniden inşa edilmesidir (Varol, 2015). Rekonstrüksiyon, kültürel mirasın tarihi çevre içinde sosyal ve ekonomik olarak yeniden oluşma sistemidir. Topluların tarihini ve kültürünü yansıtmak adına yapılan rekonstrüksiyon çalışmaları zihinsel bir süreç olarak yeniden kentsel kimliğe ulaşma çabasıdır. Aynı zamanda yeniden yapımlar, yok olan veya harap olan tarihi yapının veya çevrenin özgün kimliğine dönmesi için büyük bir güçtür (Jokilehto, 2013; Mager, 2016). Rekonstrüksiyon yok olan tarihi yapının kentsel çevrede ve arkeolojik alanlarda geri kazanılması noktasında Çorum Hattuşaş'ta 2005 yılında tamamlanan sur duvarlarının yeniden yapılması örnek gösterilmektedir (Resim 2). Hitit Dönemi' ne ait olan taş kalıntılarının üzerine aslına uygun teknik ve kerpiç malzemelerle 65m uzunluğundaki 2 kule ve 3 sur bedeni turizm amaçlı beklentileri de göz önünde tutarak yeniden inşa edilmiştir (Seheer, 2007).

Resim 2. Hattuşaş kent surlarının yeniden yapımı, Çorum, 2007 (Seheer, 2007).

Rekonstrüksiyon çalışmalarını Burden, doğru biçimi, özgün malzeme ve detayları birleştirerek yıkılmış olan yapının yeniden yapılması olarak açıklamıştır (Zakar ve Eyüpgiller, 2018). Rekonstrüksiyon çalışmalarının özgün malzeme ve teknikle yapılması gerekliliği anlamında Japonya İse Tapınağı örnek gösterilebilir. Bu yapı düzenli olarak 20 yılda bir yıkılıp aynı yapım sistemi, tekniği ve malzemeyle yapılmaktadır. Yeniden yapımda kullanılan malzeme bölgede bulunan ve uzun süre dayanmayan selvi ağacından üretilmektedir (Ahunbay, 2011). Böylece yapılan bu çalışma sistemiyle geleneksel yapım tekniğinin nesiller boyu devam etmesi sağlanmaktadır (Resim. 3).

Resim 3. Japonya İse Tapınağı (URL-2, 2021).

Doğal afetler, yangınlar, savaşlar veya uzun süren bakımsızlık sonucu tarihi yapılar zarar görmektedir. Bu etkiler sonucu yıkılan tarihi yapı ve bozulan tarihi çevre için yeniden yapım çalışmaları yapılmaktadır. Ersen'e (2014) göre rekonstrüksiyonun yapıma amaçları, kimlik, aidiyet kaygıları, sembolik, estetik değerler, kent ve silüet için tasarım bütünlüğü veya sosyal ile politik nedenlerdir. Bu amaçlardan bir veya birkaçı hedef olarak alınıp yeniden yapım uygulaması gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'den rekonstrüksiyon uygulamalarına örnek olarak tamamen yıkılmış olan Bursa İrgandı Köprüsü gösterilmektedir. 1992 yılında yıkılmış ve 2004 yılında yeniden inşa edilmiş bu köprü dükkanlarıyla beraber özgün halini yansıtmaktadır (Resim 4).

Resim 4. Bursa İrgandı Köprüsü günümüzdeki durumu (URL-3, 2021).

21.07.1983 tarihinde kabul edilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gereği kurulan, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun (KTVKYK), 1999 tarihli 660 sayılı ilke kararının "Müdahale Biçimleri" kısmında " *korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen ve tescil edilmesine ilişkin gerekli özellikleri taşımasına rağmen elde olmayan sebeplerle tescili yapılmamış bir yapının, kültür varlığı niteliği ile kültürel çevreye olan tarihsel katkıları göz önünde bulundurularak ve eldeki mevcut belgelerden (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) yararlanarak kendi parselinde önceki oturma alanında, özgün cephe özelliğinde, aynı kitle ve gabaride, özgün plan şeması, malzeme ve yapım tekniği ile kapsamlı restitüsyon etüdüne dayalı rekonstrüksiyon uygulamasının koşulsuz sağlanması olarak rekonstrüksiyon (yeniden yapım) yönteminin müdahale biçimi olarak tanımlanmıştır. Ancak uygulama gerçekleşinceye kadar parselde her türlü inşai ve fiziki müdahalenin yasaklanmasına (otopark, fuar, sergileme vb.) yeni işlev ile kullanma ve aynı parselde tescilli yapı yerinde*

veya diğer boş alanlarda başka bir yeni yapılaşmaya izin verilemeyeceğine; tüm bu uygulamalar için koruma kurulu kararının alınması gerektiğine karar verilmiştir” ifadesi yer almaktadır. Böylelikle taşınmaz kültür varlığının yeniden yapılarak korunması için gerekli şartlar açıkça belirtilmiştir (Ahunbay, 2011). Ersen (2014), 2863 sayılı yasa 660 sayılı ilke kararına benzer biçimde genel olarak rekonstrüksiyon için önemli ölçütleri şöyle sıralamıştır;

- Yer, kent ve silüet bağlamı
- Özgün malzeme, işçilik ve yapım teknikleri
- Özgün kütle ve gabaride cephe biçim kalıpları ile düzen geometrisi
- Özgün taşıyıcı sistem ve özgün işlevi ile yapılması.

Koruma çalışmalarında tarihi yapıların özgün mimari dokularının ön plana çıkması beklentisi nedeniyle rekonstrüksiyon kısıtlanan ya da sıcak bakılmayan bir restorasyon tekniği olarak bilinmektedir (Ahunbay, 2017). Çünkü rekonstrüksiyon uygulamaları, yok olan tarihi yapıya ait yeterli belgelerin bulunmasının zorluğu, tarihi yapının uygulamada işçilik detaylarında farklılık ve yapının yapıldığı dönemin yapım sistemi ile özgün malzeme tekniğinin çağdaş tekniklerden ayrı olması gibi sorunlar yeniden yapımın özgünlüğe ulaştırmada sıkıntılar oluşturmaktadır. Bu sorunlardan dolayı kaçınılması gereken bir teknik ya da son çare olarak gösterilmektedir (Bilgili, 2015). Ahunbay’a (2019) göre rekonstrüksiyon uygulamalarında özellikle belge eksikliği bulunan tarihi yapıların yeniden yapımlarına başlanmaması gerekmektedir. Buna benzer olarak başka sorunların ve eksikliklerinin oluşması da rekonstrüksiyon projesinin aksamasına neden olabilmektedir. Çünkü yapılacak olan yapının tartışmaya yol açabileceği, özgün yapıdan ayrı ve tarihi yanıltıcı sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda yanlış veya eksik belgelerle yapılan veya rekonstrüksiyon tekniğinin genel kriterlerine uymayan çalışmaların aslına uygun olmayan taklit, dekor, maket ve kopya çalışmaları olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca rekonstrüksiyon uygulamaları özel durumlarda yapının özgünlüğüne uygun olarak yapılması gerektiği vurgulanmasına rağmen yapılan yeniden yapım uygulamaların rant, popüler yaşam ile ticari beklentiler gibi kaygılarla inşa edildiği ve rekonstrüksiyon tekniğine genel çerçevede uymayan yanlış örneklerin yaygın olduğu görülmektedir. Rekonstrüksiyon çalışmaları kapsamında uygulanan yanlış örneklerden ve eksikliklerden dolayı yok olan tarihi eserlerin yeniden yapımları başarısız olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada yapılan çalışmanın problemini tarihi çevre içerisinde yok olan kültürel mirasa yönelik yapılan rekonstrüksiyon uygulamalarının herhangi bir yönetmeliğe veya belirli ölçütlere tabi olmadan yapılması sonucu replika (kopya) uygulamalarının günden güne denetimsiz biçimde artması ve yeniden yapım yönteminin tartışılması oluşturmaktadır.

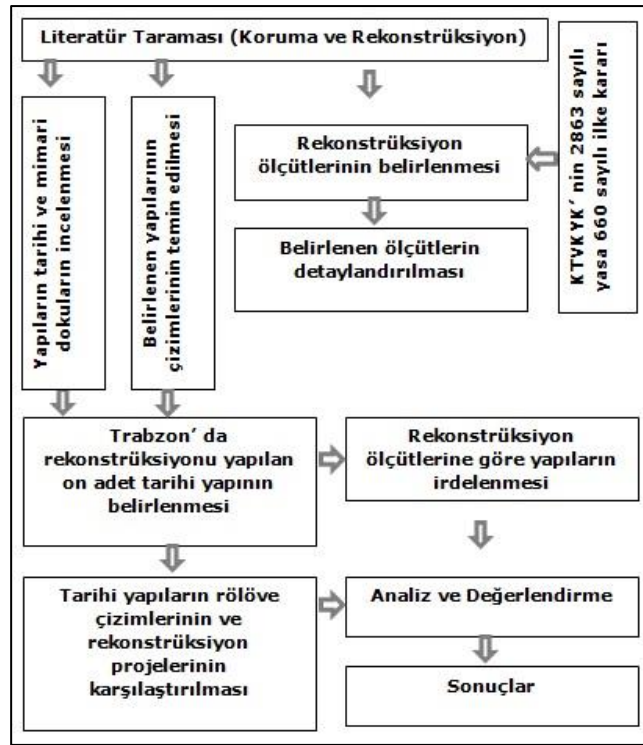
1.2. AMAÇ VE KAPSAM

Yeniden yapım uygulamaları kimi uzmanlara göre tarihi yapıları koruma bağlamında taklit ya da kopya çalışması olarak değerlendirilip eleştirilmektedir. Sonradan yapılan tarihi eserin özgün eser gibi olmayacağı ve yaşanmışlıklarıyla kültürel geçmişi sunamayacağı fikrini savunan kimi uzmanlar bu uygulamaları yapılacak son çare olarak göstermektedir. Ancak kentsel bellekte yer kazanmış yok olan tarihi yapıların yeniden yapılmasının gerekli olduğunu savunan uzmanlarda bulunmaktadır. Çalışmanın çıkış noktasını, tartışmalara neden olan ve günümüzde koruma disiplini içinde olup olmadığı sorgulanan rekonstrüksiyon tekniğinin herhangi somut ölçütlere bağlı olmadan uygulanma biçimi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda yapılan çalışmada, yok olan veya harap durumdaki kültürel mirasların rekonstrüksiyonlarının başarılı olmaları için gerekli olan değerlendirme ölçütlerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada ortaya koyulan ölçütlerin materyal olarak belirlenen Trabzon Kenti içinde yapılan rekonstrüksiyon uygulamalarını üzerinden irdelenmesi çalışmanın kapsamı oluşturmaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Yapılan çalışmanın yöntemi temelde dört adımdan oluşmaktadır (Şekil 1). Çalışma yönteminin ilk adımı, literatür çalışmaları neticesinde ve Kültür Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu’nun 2863 sayılı yasa 660 sayılı ilke kararında yer alan rekonstrüksiyon açıklaması

ile ilgili ifadelerden elde edilen 7 ölçüt belirlenme sürecidir. Çalışmanın ikinci adımında ve aynı zamanda çalışmada materyal olarak kullanılan, Trabzon Kenti'nde rekonstrüksiyon uygulaması yapılan farklı yapı tiplerinde ve farklı bölgelerde bulunan on tane yapı seçilmiştir. Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KVKBK) tarafından belgeleri ve projeleri onaylanan yapıları bitmiş veya yapım aşamasında olan 10 yapı mimari ve tarihsel olarak incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü adımında belirlenen tarihi yapıların elde edilen belgelerine dayanarak rekonstrüksiyon öncesi ve sonrası planları ile görünüşleri açısından genel karşılaştırma tablosu yapılarak mevcut veya değişen kısımlar ortaya koyulmuştur. Çalışmanın yönteminin son adımında Trabzon'da rekonstrüksiyon projesi yapılmış 10 tarihi yapının ortaya koyulan 7 ölçüte göre uygunlukları sorgulanmıştır. Yapıların sağladıkları ölçütlere göre yapılan rekonstrüksiyon projelerinin başarı durumu belirlenmiştir. Belirlenen yedi ölçütten üç ölçütü veya daha azını sağlayan yapılar başarısız, dört ölçütü sağlayan yapılar orta, beş ölçütü ve üstünü sağlayan yapılar başarılı olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 1. İş akışı

2.1. ÖLÇÜTLER

Rekonstrüksiyon çalışmaları kent belleğinde yer edinmiş ve çeşitli sebeplerle yıkılmış olan tarihi yapıların yeterli belgelere dayanarak aslına uygun olarak mevcut parselinde yeniden canlandırılması olarak ifade edilmektedir. Bu doğrultuda 1964 yılında Venedik Tüzüğü'nün 15. maddesinde, 1979 yılında Burra Tüzüğü'nün 20.maddesinde, 1994'te Nara Özgünlük Belgesinde ve 2000 yılında ilan edilen Riga Tüzüğü'nde rekonstrüksiyonun sınırları belirlenmiştir. Özellikle ülkemizde 05.11.1999 yılında yürürlüğe giren Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 sayılı İlke Kararı'nda yer alan yeniden yapımla ilgili ifadeler kullanılmıştır. Yönetmeliklerde ve literatürde yer alan yeniden yapımla ilgili açıklamalarından yola çıkarak rekonstrüksiyon ölçütleri olarak ortak çıkarımlar yapılmıştır. Bu çıkarımlara göre belirlenen ölçütler şöyledir;

- Kent belleğinde yer alma ölçütü
- Mevcut konumunda bulunma ölçütü
- Özgün malzeme ve yapım tekniğiyle yapıma ölçütü
- İşlev ve plan açısından özgünlük ölçütü
- Özgün cephe, kütle ve gabaride olma ölçütü

- Yeterli belgelerin olması ölçütü
- Eski fotoğraf veya gravürlerin olması ölçütü

Kent Belleğinde Yer Alma Ölçütü

Geçmiş dönemlerde inşa edilen ancak günümüze ulaşamayan tarihi yapıların tamamının yeniden canlandırmak mümkün değildir. Bu aşamada tarihsel, sanatsal ve kültürel açıdan önemli olan ve sanat değeri bulunan yapıların rekonstrüksiyonlarının yapılması öncelikli olmalıdır. Rekonstrüksiyon uygulamaları için çıkış noktası olan kent belleğinde yer alma ölçütünü sağlayan tarihi eserlerin önemli olaylara tanıklık etmiş tarihi çevrede bulunması, tarihte iz bırakan kişilerle ilgili olması, tarihi kent sliüeti içinde mimari üslubuyla önde bir kültürel unsur olması, geleneksel yaşam düzeni içerisinde yerel mimari karakter sunması gibi birtakım kültürel öneminin bulunması gerekmektedir. Kentsel bellekte yer edinmiş ve mimari dokusuyla öne çıkan yapıların yeterli belgelerinin bulunması ile kentte yeniden varlık göstermesi beklenmektedir.

Mevcut Konumunda Bulunma Ölçütü

Tarihi yapılar inşa edildikleri tarihi çevreyle bütünlük oluşturmaktadır. Kentsel görünümde tarihi yapının mevcut alanında simge niteliği taşıması veya komşu yapılarıyla ölçek uyumunda sistematik parça içerisinde yer alması bulunduğu konumla ilişkisini artıran etkenlerdir. Bu nedenle yeniden yapımları yapılacak olan tarihi yapıların mevcut arazisinden ayrı düşünmek tarihi çevresinden bağıni koparmaktır. Ancak zaman içerisinde değişen kent içinde farklılaşan parsel düzende yeni yapılar ve yolların bulunması tarihi yapının mevcut konumunda inşa edilmesini güçleştirmektedir. Mimari mirasların buldukları kentsel çevreyle birlikte özgün bir doku oluşturduğundan rekonstrüksiyonu yapılacak tarihi yapının uygulamaya geçmeden araziyle birlikte yeterli düzeyde etüd edilmesi gerekmektedir.

Özgün Malzeme ve Yapım Tekniğiyle Yapılma Ölçütü

Tarihi eserin yeterli belge ve arşiv çalışmaları sonucu yapım malzemesinin tespiti yapılması gerekmektedir. Daha sonra malzemeye bağlı olarak yapım sisteminin çözülmesi ve yapı elemanlarının detayları bilinmelidir. Aksi takdirde çağdaş tekniklerle ya da özgün dokudan farklı malzemelerle ortaya konan yeniden yapımların tarihi eserin orjinal yapım sistemini yansıtılmamaktadır.

İşlev ve Plan Açısından Özgünlük Ölçütü

Tarihi yapılar yapıldıkları dönemdeki ihtiyaçlar doğrultusunda belli işlevlere hizmet etmektedirler. Mevcut işlevlerin rekonstrüksiyon uygulaması sonrasında devam edilmesi ya da günümüz şartlarında işlevleri revize edilmesi planlanan yeniden yapımların iç mekan akışına ve mekan kurgusuna uyması tarihi eserin özgünlüğünü yansıtmakta önemli etkindir.

Özgün Cephe, Kütle ve Gabaride Olma Ölçütü

Kültürel ve tarihi özellikleri bulunan mimari mirasların yeniden yapımlarının sadece plan ya da yapım sistemiyle ilk haline uygunluğu değil aynı zamanda kent sliüeti için tamamlayıcı etkisi nedeniyle özgün cephe düzeni ve kütle özellikleri dikkate alınarak uygulama yapılması gerekmektedir. Eski fotoğraflardan ya da arşiv belgelerinden edinilen bilgilere göre yapının doluluk ve boşlukları, kat sayısı ve yüksekliği, çatı kurgusu ve malzemeleri tespit edilmektedir.

Yeterli Belgelerin Olması Ölçütü

Tarihsel süreçte ve arşiv kaynaklarında yer edinen yapıların yeniden yapımlarının özgün haliyle yapılması için yeterli belgelerinin bulunması gerekmektedir. Bu belgelerin arasında yapının mimarına, sürecine ve üslubuna ilişkin bilgiler, benzer dönem yapı tipolojilerini içeren mimarlık ve sanat tarihi raporları, rölöve çizimleri ve krokiler, restitüsyon ve restorasyon projeleri, eski dönemlere ait çizim ve haritalar ya da yapının kullanıcıları ve çevresinden edinilen sözel bilgileri içeren anlatılar bulunmaktadır. Bu veriler neticesinde

görsel kaynaklarla beraber tarihi yapıların rekonstrüksiyon projesi özgün haliyle oluşturulmaktadır. Bunlara ek olarak tarihsel kaynaklardan ve arşiv kayıtlarından elde edilen belgelerin güvenilir olması rekonstrüksiyonları başarıya ulaştırmada önemli etkindir. Aksi takdirde kesin olmayan veya yeterli belgeleri bulunmayan tarihi eserlerin yeniden yapılmasında tarihi yanıtıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Eski Fotoğraf veya Gravürlerin Olması Ölçütü

Rekonstrüksiyon çalışmalarında yazılı belgelere destek veren ve özellikle kentsel silüette cephe kurgusunu oluşturmada katkı sağlayan eski fotoğraflar, resimler ve gravürleri içeren belgeler görsel kaynakları kapsamaktadır. Yeniden yapımlarda kullanılan yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler tarihi yapının formunun ve dokusunun anlaşılmasında kullanılmakta olup bunu görsel belgelerle desteklemek gerekmektedir. Arşiv çalışmaları sonucunda yazılı kaynaklarla beraber rekonstrüksiyonu yapılacak olan tarihi yapının mümkün olduğu kadar net ve birçok cepheden tarihi çevresiyle birlikte eski resimlerinin bulunması rekonstrüksiyonu başarıya ulaştırmada önemli belgelerdir.

2.1 REKONSTRÜKSİYON UYGULAMASI YAPILAN TARİHİ YAPILAR

Çalışma alanı olarak Trabzon Kenti içerisinde rekonstrüksiyonu yapılan tarihi eserler belirlenmiştir. Trabzon Kenti'nde kayıtlara geçen veya geçmeyen, tescilli yapılara yönelik veya tescilli olmayan yapılara uygulanan yeniden yapım çalışmalarının fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada analiz edilecek yapıları belirlemede kayıtlara geçen ve nitelikli olarak değerlendirilen yapılar seçilmiştir. Rekonstrüksiyon uygulamaları ölçütler bazında değerlendirilecek tarihi yapıları belirlerken Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü (KVKBK), Trabzon Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü ve Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü (VBM) arşiv kayıtları incelenmiştir. Arşiv çalışmaları sonucunda Trabzon'da yeniden yapılan yapıların proje müelliflerine ulaşılmıştır. Tarihi yapıların kurul kararlarına, mimari özelliklerine, rölöve çizimlerine, rekonstrüksiyon projelerine, sanat tarihi raporlarına, eski ile yeni fotoğraflarına ve gerekli dokümanlarına ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak rekonstrüksiyonu yapılan yapılar için bütün belgelere ulaşmak mümkün olmamıştır. Bazı yapıların bir kısım belgeleri eksik olduğu için onların mevcut belgelerine göre değerlendirme yapılmıştır. Araştırmalar sonucu Trabzon'da rekonstrüksiyon uygulaması incelenen tarihi yapılar aşağıda sıralanmıştır;

- Trabzon Çaykara Taşören Köyü Cami
- Trabzon Vakıfkebir Bekir Turan Evi
- Trabzon Ortahisar Pertev Paşa Konuk Evi
- Trabzon Ortahisar Makine Mühendisleri Odası Binası (Hacıkadızadeler Konağı)
- Trabzon Ortahisar Rahmiye Öksüz Evi
- Trabzon Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi
- Trabzon Ortahisar Selmin Köroğlu Evi
- Trabzon Ortahisar Naci Orhan Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi
- Trabzon Çaykara Uzungöl Eser Pansiyon
- Trabzon Akçaabat Osman Baba Köprüsü

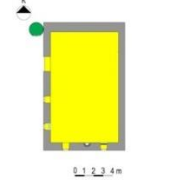
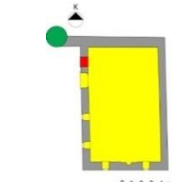
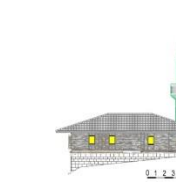
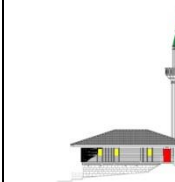

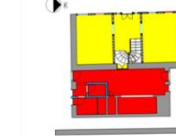

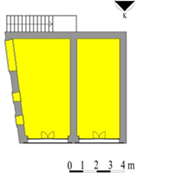
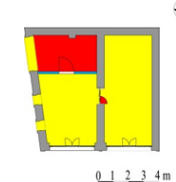

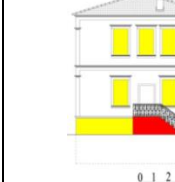
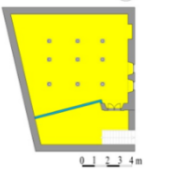

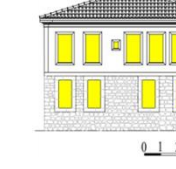

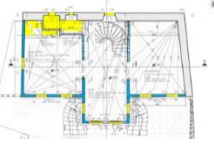
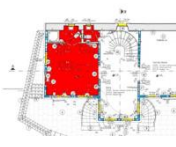

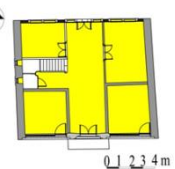
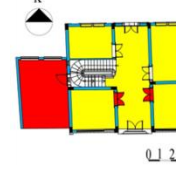
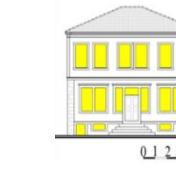

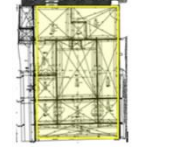

Çalışma kapsamında listelenen on tarihi yapının rekonstrüksiyon uygulamaları ve başarı durumları çalışmanın merkezini oluşturmaktadır. Bu aşamada yapıların elde edilen belgeler ışığında genel envanter bilgileri, yapım yılı, yeri ve konumu, yıkım nedenleri, rekonstrüksiyon öncesi ve sonrası durumunu gösteren resimleri ve yeniden yapım sonrası sistemlerini açıklayan bilgiler tabloda sunulmuştur (Tablo 1). Genel bilgiler tablosundan, rekonstrüksiyon ölçütleri kapsamında kent belleği açısından önemi, mevcut parselinde bulunması ve kaynakların irdelenmesi bakımından veriler elde edilmektedir.

Tablo 1. Çalışma kapsamında incelenen tarihi yapılara ait genel bilgiler

Yapı İsmi	Eski Resim	Yapım yılı	Yapım Yeri	Yıkım Nedeni	Yeni Resmi	Yeniden Yapım Yılı	Yeni Yapı Malzemesi	Yeni Yapım Sistemi
Taşören Köyü Cami		1841-44	Çaykara	Yangın 		2016	ahşap	Yığma
Bekir Turan Evi		-	Vakıkebir	Strüktür sorunları		2019	taş ahşap	Yığma
Pertev Paşa Konuk Evi	-	1957 önce	Ortahisar	Strüktür sorunları		2016	taş çelik	İskelet
Makine M. Odası Binası		-	Ortahisar	Strüktür sorunları		-	beton taş	İskelet
Rahmiye Öksüz Evi		19. yy	Ortahisar	-	Projesi onaylı olup yapım aşaması	-	taş	Yığma
Hamit Topaloğlu Evi		20. yy	Ortahisar	-	Projesi onaylı olup yapım aşaması	-	taş	Yığma
Selmin Köroğlu Yaylacı Evi		-	Ortahisar	Kısmi Yeniden Yapım	-	-	taş	Yığma
Bilgi. ve Kodlama Merkezi		-	Ortahisar	Strüktür sorunları		2017	beton çelik	İskelet
Uzungöl Eser Pansiyon		-	Çaykara	-		-	ahşap	yığma
Osman Baba Köprüsü		1880' li yıllar	Akçaabat	Yağış ve sele bağlı çökmeler		2016	taş	yığma
Kaynak	(Ataman, 2020; Bozal, 2020; Demir ve Uslu, 2020; Özer, 2020; KVKBK ve VBK,2020)							

Genel bilgilendirme tablosunun oluşturulmasından sonra rekonstrüksiyon uygulamalarının değerlendirilebilmesi için rölöve çalışmaları ve rekonstrüksiyon projeleri plan ile görünüş çizimleri açısından karşılaştırma yapılmıştır. Yapıların iç mekan kurguları, işlev özellikleri ve cephe özellikleri anlamında özgün durumları ile sonradan yapılan mimarileri arasındaki farklar ortaya koyulmuştur (Tablo 2). Bu açıdan incelendiğinde rekonstrüksiyon ölçütleri kapsamında işlev ve plan açısından, yapım malzeme ve sistemi açısından ve cephe özellikleri açısından veriler elde edilmektedir.

Tablo 2. Tarihi yapıların rölöve çizimleri ve rekonstrüksiyon projelerinin karşılaştırılması

	Rölöve	Rekonstrüksiyon	Rölöve	Rekonstrüksiyon
	Plan	Plan	Görünüş	Görünüş
Taşören Köyü Cami				
Bekir Turan Evi				
Pertev Paşa Konuk Evi				
Makine M. Odası	-	-	-	-
Rahmiye Öksüz Evi				
Hamit Topaloğlu Evi				
Selmin Koroğlu Yaylacı Evi				
Bilgi. ve Kodlama Merkezi				
Uzungöl Eser Pansiyon				
Osman Baba Köprüsü	-	-	-	-
Lejant				
Kaynak:	(Ataman, 2020; Bozal, 2020; Demir ve Uslu, 2020; Özer, 2020; KVKBK ve VBK,2020)			

Yeniden yapım uygulamalarında tarihi yapıların rölöve çizimleri ile rekonstrüksiyon projelerinde bulunan planların ve görünüşlerin karşılaştırılması rekonstrüksiyon uygulamalarının değerlendirilmesinde kullanılabilir nitelikteki çalışmalardır. Bu çalışmaların sonucunda yeniden yapımın başarısı açısından somut verilere ulaşılmaktadır. Trabzon genelinde belirlenen tarihi yapıların rekonstrüksiyon uygulamalarının zemin kat planlarının ve ön cephelerinin değişen ya da ilk haline uygun mevcut kısımlar renklerle taranarak belirtilmiştir. Yapılan karşılaştırma ve arşiv çalışmaları sonucu ulaşılan bilgilere dayanarak tarihi yapıların yeniden yapım uygulamaları rekonstrüksiyon ölçütlerinin bulunduğu değerlendirme tablosunda sıralanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Rekonstrüksiyon ölçütleri bağlamında değerlendirme tablosu

Yapı Adı	Rekonstrüksiyon Ölçütleri							Başarı durumu
	Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğraflarının olması	
Taşören Cami	●	●	●	●	●	●	●	●
Bekir Turan Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Pertev Paşa Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Makine Müh. Odası	●	●	●	●	●	●	●	●
Rahmiye Öksüz Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Hamit Topaloğlu Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Selmin Köroğlu Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Bilgi. Bil. Merkezi	●	●	●	●	●	●	●	●
Eser Pansiyon	●	●	●	●	●	●	●	●
Osman Baba Köprüsü	●	●	●	●	●	●	●	●
TOPLAM	7	7	6	4	7	9	3	*
YÜZDESEL ORAN (%)	70	70	60	40	70	90	30	40
Lejant	Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

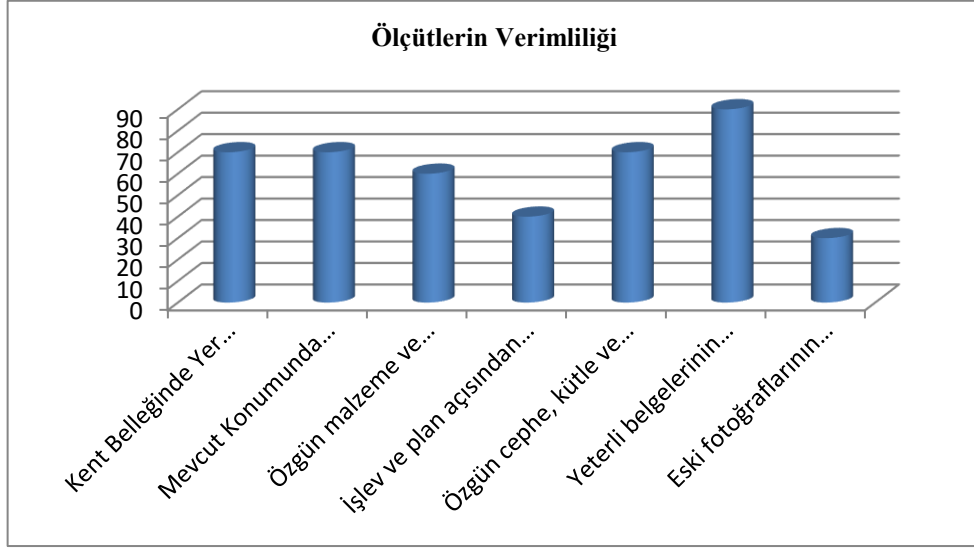
3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları içinden belirlenen 10 tane tarihi yapı çalışma kapsamında rekonstrüksiyon ölçütlerine göre değerlendirilmiş ve yapıların rekonstrüksiyon projeleri hakkında birtakım tespitler yapılmıştır.

Rekonstrüksiyon ölçütlerinin ve tarihi yapıların bulunduğu genel değerlendirme tablosundan elde edilen verilere göre de yüzdesel oranlar sunulmuştur. Bu bağlamda öncelikle yeniden yapım çalışmaları için çıkış noktası olarak gösterilebilen kent belleğinde olma ölçütü, Trabzon'da rekonstrüksiyon uygulamaları içerisinde belirlenen on tarihi yapının yedisi için sağlamaktadır. Geriye kalan Bekir Turan Evi, Pertev Paşa Evi ve Selim Köroğlu evi ise kentsel bellekte yer edinmeyip geleneksel karaktere sahip yeniden yapım

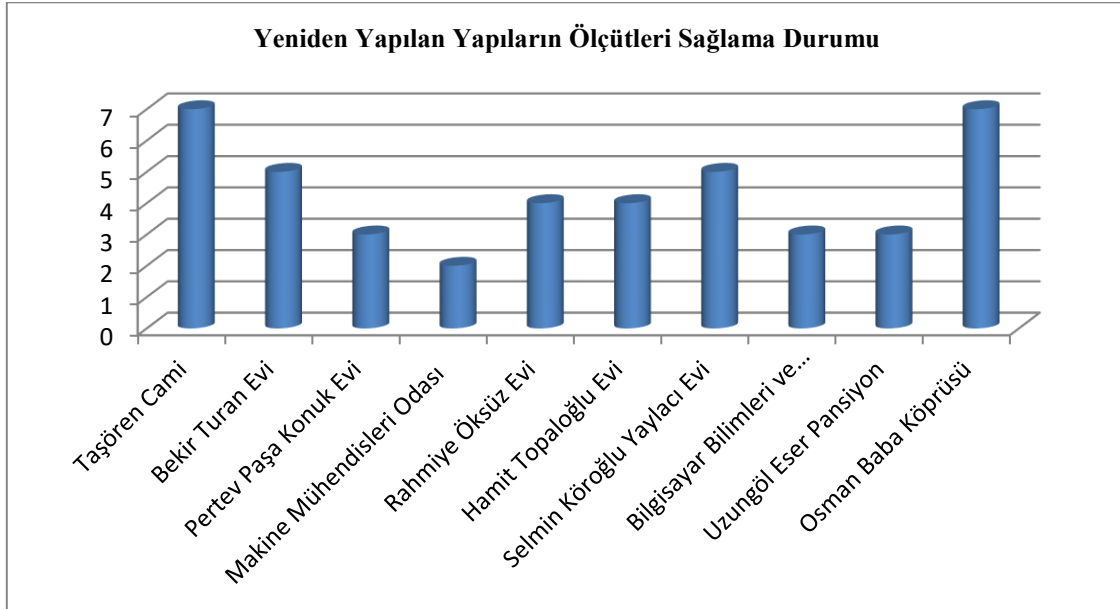
olarak değerlendirilmiştir. Rekonstrüksiyonu yapılan tarihi yapıların mevcut konumda bulunması ölçütü %70 oranında sağlanmıştır. Geriye kalan Makine Mühendisleri Odası Binası, Rahmiye Öksüz ve Hamit Topaloğlu Evi yapıları başka parsellere yeniden yapımları yapılmıştır. Özgün malzeme ve yapım tekniğiyle yapıma ölçütü, tarihi yapıların yeniden yapımlarında sorunlar yaşansa da seçilen on tarihi yapı özelinde %60'lık yüzdesel oran ile bu ölçüt sağlanmıştır. Özgün malzeme ve yapım tekniği ile yapılmayan Pertev Paşa Konuk Evi, Makine Mühendisleri Odası Binası, Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Merkezi ile Eser Pansiyon betonarme, çelik malzemeler ve çağdaş sistemlerle yapılarak özgünlüklerini yitirmişlerdir. İşlev ve plan açısından özgünlük ölçütü, rekonstrüksiyonlarda en çok değişime uğrayan ölçüt olup belirlenen yapılar bazında %40'lık oran ile ortalama bir değer göstermektedir. Bu ölçütü sağlamayan Pertev Paşa Evi, Makine Mühendisleri Odası Binası, Rahmiye Öksüz Evi, Hamit Topaloğlu Evi, Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Merkezi ile Eser Pansiyon Evi özgün işlevlerini kullanmayıp yeni işleve hizmet etmektedirler. Eski dönemlerde yapılan tarihi yapıların yeni ihtiyaçlara uyum sağlamaması veya ticari beklentiler sebebiyle değişen işlev ve iç mekan kurguları yapıların özgün kimliklerini etkilemektedir. Yapıların özgün cephe, kütle ve gabaride bulunması ölçütü, sağlanan ölçütlerden olup incelenen yapılar üzerinden %70'lik oran ortaya çıkmaktadır. Özellikle eski fotoğrafların ve gravürlerin yardımcı olduğu özgün cephe düzenleri yeniden yapılar için yapının özgün biçimini vermede önemli ölçüttür. İncelenen yapılar içerisinde Makine Mühendisleri Odası Binası, Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Merkezi ile Eser Pansiyon'da özgün cephe düzeninde farklılıklar bulunmaktadır. Rekonstrüksiyonların başarısını belirleyen önemli bir ölçüt olan yeterli belgelerinin olması ölçütü on tarihi yapı özelinde %90'lık oran ile sağlanmıştır. Analiz edilecek olan tarihi yapılar seçilirken arşiv kayıtlarından yeterli kaynakları olan yapıların önde tutulması bu oranı yükseltmiştir. Ancak kentsel bellekte bulunan ve mimari özellikleri bakımından önemli olan Eski Hacıkadzadeler Konağı günümüzde Makine Mühendisleri Odası Binası yeterli belgesi olmadığı için rekonstrüksiyon uygulamasında başarılı sonuç vermemiştir. Rekonstrüksiyon çalışmalarında yazılı kaynakların yanında görsel kaynakların varlığı da önemli olup incelenen yapılar içerisinde eski fotoğrafların ve gravürlerinin bulunması ölçütü sadece %30'luk bir oran ortaya çıkmaktadır. Geriye kalan %70'lik kısımda net olmayan resimler ile yeniden yapımlar yapılmıştır. Bu ölçütü sağlayan sadece Taşören Cami, Makine Mühendisleri Odası Binası ve Akçaabat Osman Baba Köprüsü tarihi yapıları bulunmakta olup eski fotoğrafları rekonstrüksiyon çalışmalarında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Eski resim ve gravürlerin varlığı ölçütü çalışma kapsamında ortaya koyulan ölçütler içerisinde en düşük yüzdesel oranı sağlamaktadır. Bu noktada Trabzon genelinde yapılan rekonstrüksiyonlar içerisinde öne çıkan on tarihi yapının yeniden yapımlarının arşiv kayıtlarında özellikle görsel kaynaklar bakımından eksiklik göze çarpmaktadır.

Trabzon Kenti içerisinde uygulanan rekonstrüksiyonların ölçütler bağlamında değerlendirilmesi yapılırken belirlenen ölçütlerin verimlilik değerleri de yüzdesel olarak grafikte sunulmuştur (Şekil 2).

Şekil 2. Rekonstrüksiyon ölçütlerinin uygulanma durumunu gösteren yüzdesel dağılım

Trabzon'da rekonstrüksiyon uygulaması yapılan on tarihi yapının çalışma kapsamında belirlenen ölçütleri sağlama durumlarına göre yüzdesel oranları grafikte sunulmuştur (Şekil 3). Şekilden yapılan tespitlere göre yeniden yapımlar içerisinde belirlenen ölçütlerin tamamını yerine getiren Taşören Cami ve Osman Baba Köprüsü rekonstrüksiyon uygulaması başarı durumu en yüksek olan tarihi yapılardır. Rekonstrüksiyon uygulaması incelendiğinde başarı durumu en düşük olan Makine Mühendisleri Odası Binası en az ölçütü sağlayıp başarısız olarak değerlendirilmektedir. Buna ek olarak Pertev Paşa Konuk Evi, Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Merkezi ile Uzungöl Eser Pansiyon sadece rekonstrüksiyon ölçütleri içinden üç ölçütü yerine getirdiği için rekonstrüksiyon uygulaması başarısız olarak değerlendirilmiştir. Rahmiye Öksüz ve Hamit Topaloğlu Evleri ise rekonstrüksiyon projesi aşamasında olup yapılan projeye göre dört ölçüt sağladığı için rekonstrüksiyon uygulamaları orta derece ile değerlendirilmiştir.

Şekil 3. Ölçütlerin sağlanma durumu

Trabzon kent genelinde yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları içerisinde seçilen tarihi yapılar göz önüne alınarak kent genelindeki rekonstrüksiyon çalışmaları belirlenen ölçütler bağlamında sorgulanmıştır. Sorgulama sonucunda elde edilen bulguya göre 10 tarihi

yapıdan sadece 4 tanesi yani toplamda %40'ı rekonstrüksiyon uygulaması belirlenen ölçütleri yeterli düzeyde sağladığı için başarılı olarak değerlendirilmiştir. Geriye kalan rekonstrüksiyon uygulamalarının 2 tanesi yani yüzde %20'lik kısmı orta derece değerlendirilirken diğer 4 tanesi yani %40'ı başarısız olarak belirlenen rekonstrüksiyon ölçütlerini yeteri kadar sağlayamamıştır.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Rekonstrüksiyon, kentsel bellekte yer edinmiş yok olan veya harap haldeki tarihi eserlerin doğru verilere dayanarak özgün dokularıyla yeniden yapılması için uygulanan koruma yöntemi olarak günümüzde kullanılmaktadır. Ancak hem dünyadaki yanlış rekonstrüksiyon uygulamaları hem de ülkemizde yapılan yanlış uygulamalar ne yazık ki oldukça fazladır. Özellikle yanlış uygulamaların arka planında yeterli arşiv çalışmalarının yapılmaması ve günümüzde kullanılan pratik yapım tekniklerinin tercih edilmesi bulunmaktadır. Özgünlükten uzak görünüm sergileyen uygulamalar neticesinde rekonstrüksiyonlar bazı uzmanlar tarafından koruma disiplini içerisinde son çare olarak gösterilmektedir. Restorasyon teknikleri içinde en son tercih olarak gösterilen ve tartışmalara sebep olan rekonstrüksiyon uygulamaları, tarihi çevrede yer edinen yok olmuş yapıların ancak özel durumlarda ve özgünlüğe en yakın mimaride yapılması kabul görmektedir. Bu bağlamda özellikle büyük savaşlar ve doğal afetler sonrası harap olan kentlerin eski kimliklerine ve toplumsal geçmişe dönme çabalarıyla hız kazandığı yeniden yapım uygulamalarının sınırları ve kapsamı yönetmeliklerde bulunsa da rekonstrüksiyon uygulamalarını denetleyen ve başarı durumunu ortaya koyan herhangi bir değerlendirme sisteminin bulunmadığı yapılan literatür çalışması sonucu anlaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında tarihi çevre içinde yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları ölçütler bağlamında incelenmiştir. Literatür çalışmaları sonucunda yedi ölçüt belirlenmiş ve Trabzon kentinde rekonstrüksiyon uygulaması yapılan on tarihi yapı üzerinde bu ölçütlerin sağlama durumuna göre sorgulamaları yapılmıştır. Elde edilen bulguların sonucunda Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları içerisinden seçilen yapılar bazında ancak %40'lık kısım başarılı olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda Trabzon'da yapılacak yeni rekonstrüksiyon uygulamalarının daha detaylı bir çalışma planı sonucunda özgün mimariye sadık kalarak ve yeterli belgelere dayanarak yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak ölçütler bağlamında değerlendirildiğinde tarihi yapıların rekonstrüksiyon uygulamalarında malzeme ve yapım sisteminin özgünlükten uzak olarak çağdaş sistemlerle yapıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca yeniden yapımların işlev ve plan açısından özgünlükleri incelendiğinde en çok değişime uğrayan ölçütlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Yapılan bu çalışmanın yeni yapılacak olan rekonstrüksiyon uygulamaları için zemin oluşturması hedeflenmiş ve rekonstrüksiyon ölçütlerinin belirlenmesinde potansiyel olarak ileriye dönük geliştirilebilir nitelikte olacağı öngörülmektedir. Literatürde yer almış kaynaklara göre kimi uzmanların ve ülkemizdeki koruma kurullarının yeniden yapımlara sıcak bakmadığı yapılan çalışma kapsamında anlaşılmaktadır. Ancak kentsel bellekte yer edinmiş yok olan tarihi eserlerin gelecek kuşaklara aktarılması rekonstrüksiyon tekniği ile mümkün olacağı unutulmamalıdır. Bu bağlamda çalışmanın ileriye dönük bir başka noktası ise Trabzon'da yok olmuş ve geri kazanılması kentsel düzen içerisinde planlanan tarihi yapıların envanterlerin belirlenmesi ve ortaya koyulan ölçütler bağlamında yeniden yapıma durumlarının tartışılmasıdır. T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 yılında 660 sayılı ilke kararında rekonstrüksiyon tekniği hakkında açıklama bulunmakta ancak bunun daha planlı biçimde yasal düzene ve rekonstrüksiyon uygulamaları için uyulması gereken bir bağlama dönüştürülmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda rekonstrüksiyon uygulamalarının Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından resmi olarak hazırlanacak ölçütlere göre ve sistematik biçimde yapılması halinde yeniden yapımların özgün dokuyu yansıtacak nitelikte başarılı olacağı varsayılmaktadır. Ayrıca hazırlanan çalışma pilot bir çalışma olup üretilen bilginin konu ile ilgili araştırma yapan kişi veya kurumlarca birçok alanda kullanılabilir olması ve uygulanabilir olması beklenmektedir.

Sonuç olarak, tarihi yapılara müdahale biçimleri içerisinde son çare olarak gösterilen ve tartışılmalara neden olan rekonstrüksiyon tekniği yok olmuş veya harap halde bulunan kentsel bellekte yer kazanmış tarihi eserlerin topluma yeniden kazandırılmasında, kültürel iletişimin nesiller boyu devam etmesinde ve tarihin özgün biçimde yansıtılmasında hem ulusal düzeyde hem de evrensel boyutta öneme sahip ve gerekliliği olan koruma çalışmasıdır.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z. (2011). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, 6. Baskı, Yem Yayın, İstanbul.
- Ahunbay, Z. (2017). Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon) İçin Koşullar, *Mimarist Dergisi*, 60, 32-37.
- Ahunbay, Z. (2019). *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri*, 1. Baskı, Yem Yayın, İstanbul.
- Alioğlu, E. F. (2013). Rekonstrüksiyon ya da Yeniden Yapma, Hangi Yapı İçin? Taksim Topçu Kışlası İçin Bir Değerlendirme, *Megaron*, 8, 1, 1-7.
- Alsaç, Ü. (1992). *Türkiye’de Restorasyon*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ataman, M. (2020). Ataman Mimarlık Arşiv.
- Bilgili, B. (2015). Kaybolan Kültür Varlıkları ve Yeniden Yapımlarının Değerlendirilmesi: İstanbul Tarihi Yarımada’dan Örnekler, *Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu*, Ekim, İstanbul, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Bildiriler Kitabı: 2, 415-430.
- Bozal, M. (2020). Envar Mimarlık Arşiv.
- Demir, N. ve Uslu, A. (2020). Zan Mimarlık Arşiv.
- Ersen, A. (2014). Türkiye’de Tarihi Çevre Koruma (ma) Tarihi ve Rekonstrüksiyon Üzerine Düşünceler, *Restorasyon Ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 12, 3-25.
- Günen, M. N. (2019). Kentsel Bellek Bağlamında Meydanlarda İşlevin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hasol, D. (2017). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, 15. Baskı, Yem Yayın, İstanbul.
- Jokilehto, J. (2013). *Reconstruction in the World Heritage Context*, European Association for Architectural Education, 1-13.
- Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama*, Yem Yayın, İstanbul.
- Mager, T. (2016). *Architecture RePerformed: The Politics of Reconstruction*, 2. Edition, Routledge Press, USA.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, Yalçın Matbaacılık, Ankara.
- Mazlum, D. (2014). Koruma Kuramının Mimari Rekonstrüksiyona Bakışı, *Mimarlık Dergisi*, 380, 72-77.
- Okar, E. (2012). Koruma Yöntemi Olarak Yeniden Yapım Kavramının İncelenmesi: “İstanbul Örnekleri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özer, S. (2020). Boyut Mimarlık Arşiv.
- Ünal, Z. (2014). Kültürel Mirasın Korunması, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi , İstanbul, 2011-13.
- URL-1, https://twitter.com/Seda_Ozen/status/950622029216210948/photo/1 , 10.02.2021.
- URL-2, https://twitter.com/yapinin_oykusu/status/1254800029690322945/photo/1 , 10.02.2021.
- URL-3, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/irgandi-koprusu> , 10.02.2021.
- Rossi, A. (2006). çev: Nudan GÜRBİLEK, *Şehrin Mimarisi*, 1. Baskı, Kanat Kitap, İstanbul.
- Seheer, J. (2007). çev. Işıl IŞIKLIKAYA, Hattuşa Kerpiç Kent Suru Bir Rekonstrüksiyon Çalışması, *Ege Yayınları*, İstanbul.
- Tapan, M. (2014). Koruma Sorunlarımız Mimarlık ve Kentleşme, 1. Baskı, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

- T.C Kültür Ve Turizm Bakanlığı Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2020). Arşiv.
- Trabzon Vakıflar Koruma Bölge Müdürlüğü. (2020), Arşiv.
- Tunçer, M. (2017). *Dünden Bugüne Kültürel Miras ve Koruma*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Varol, Ç. (2015). Süleymaniye Camii ve Çevresi Dünya Miras Alanı Rekonstrüksiyon Uygulamaların Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yarlıgaş, V. (2017). Almanya'da Mimari Rekonstrüksiyona Bakış: Üç Dönem, Üç Örnek, *Mimarist Dergisi*, 60, 38-45.
- Zakar, L. ve Eyüpgiller, K. (2018). *Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri*, 3. Baskı, Ömür Matbaacılık, İstanbul.